

GLAVA ČETVRTA.

Buckle. — Roth. — Providencijalisti. — Schlosser i Lorenz. — Školski propisi. — Historični primjeri. — Svršetak. — Dodatak.

Ako se uzme, da je ljudska volja mekanički determinovana, onda — rekosmo — postaje poviest prirodnom znanosti. To upravo i hoće Buckle. „Ja se nadam — veli on — polučiti u poviesti isto ili bar nešto slična, što je drugim iztraživaocem u prirodnih znanostih pošlo za rukom. Prividno najnepravilniji i najzamršeniji pojavi prirodni danas su protumačeni, te je dokazano, da su produktom stanovitih i nepromjenljivih zakona obćenitih. To se je postiglo stoga, što su muževi od talenta, a prije svega od uztrajna i neumorna duha učili s tom namjerom prirodne pojave, da iznadju njihove zakone — stanemo li sada s pojavi ljudskoga života jednako postupati, to možemo sigurni biti sličnu uspjehu“.¹

Ni mi ne bismo o tom ni malo dvojili, kad bi stajao nazor pozitivističke škole Franceza Augusta Comta — kojoj se i Buckle pribraja — da naime nema slobodne volje. Nu mi smo taj nazor u obće oborili, a tim i porušili temelj, na kom je Buckle osnovao svoju historiju. Uz sve to ostaje on u dokazivanju orijašem; zato valja da se pobrinemo za snažne saveznike, da ne izgubimo boja.